

Автор статті:

Максим Бондаренко,
учень,
м. Житомир, гуманітарна гімназія № 1,
володар I місця
у номінації «Соціальні проекти»

Науковий керівник:

Ірина Миколаївна Станевич,
кандидат педагогічних наук,
соціальний педагог
Гуманітарна гімназія № 1,
м. Житомир

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Учнівське самоврядування є універсальною формою активності учнів, яку можна з однаковим успіхом вважати як засобом життя учнівського колективу, так і прикладом творчої самореалізації, успішної соціалізації зростаючої особистості. Самоврядування забезпечує участь учнів у різноплановій, різноманітній та глибоко змістовній роботі навчального закладу, спонукає до управління справами колективу, допомагає зрозуміти свої права та обов'язки, формує почуття керівника спочатку в класі, в школі, в групі, потім у місті, державі.

Вироблення доцільних форм організації процесу навчання і виховання дітей і накопичення корисних знань про самоврядування здійснювалися людством з незапам'ятних часів. До нас дійшли відомості про прогресивну діяльність багатьох педагогів давнини, чиї думки, висновки з практики освітньої діяльності, вислови і ідеї виконували роль складових частинок у створенні теорії шкільного самоврядування: вислови Платона про виховання через позитивний приклад; Аристотеля – про тісний зв'язок фізичного, етичного і розумового виховання; принципи гуманістичної педагогіки Вітторіно да-Фельтре, ідеї Томаса Мора та інших [2].

Перша згадка про шкільне самоврядування і його організацію відноситься до XVI століття. У 1531–1556 рр. у Гольдберзі (Сілезія) працювала латинська школа, якою керував німецький педагог Валентин Тротцендорф (перший педагог, що використав у цілях громадянського виховання спеціально організоване ним шкільне самоврядування) [2].

Безперечний інтерес представляють братські школи в Україні. У статуті Львівської братської школи (1586 р.) разом з правами й обов'язками вчителя містилися вимоги до організації життєдіяльності дітей [1, с. 79].

Висував демократичний принцип єдиної школи педагог Я.А. Каменський [8, с. 343]. Неабиякий вплив на громадськість зробили праці К. Ушинського з проблем виховання і навчання [1; 11].

Величезний внесок у становлення теорії самоврядування, а також у практику його розвитку вніс А.С. Макаренко, який виявив і переконливо розкрив основні елементи системи управління життєдіяльністю шкільного

колективу: цілепокладання, планування, організація і самоврядування. Вершиною шкільного самоврядування в 20–30-і роки можна вважати створену А.С. Макаренком комуну ім. Ф.Е. Дзержинського. Як відомо, все управління життям комуні здійснювалося самими комунарами. Найвищим органом у комуні були загальні збори комунарів, які мали право накладати на комунарів стягнення.

У 60–80-х роках активно розробляли різні аспекти самоврядування Л. Гордін, В. Жуков, В. Коротов, В. Помелов, М. Приходько, С. Хозе, Б. Кобзар та інші відомі вчені. Однак на теоретичні висновки радянських педагогів та досвід організації самоврядування не могли не накладати відбиток ідеологічні доктрини та догми [3; 5; 7].

Під час нових економічних умов активними прихильниками учнівського самоврядування виступають В. Бочкарьов, Б. Жебровський, М. Красовицький, В. Опалихін, М. Сметанський, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та інші [9; 10].

У 1991 році було прийнято Закон України "Про освіту", в якому знайшла певне втілення ідея демократизації школи. Відтепер кожна школа розробляє свій статут, у якому має право встановлювати конкретну форму демократичного самоврядування. З 1999 р. освітні установи керуються законом України "Про загальну середню освіту" [4], відповідно до якого управління освітніми установами повинно будуватися на принципах єдиначальності та самоврядування. Формами самоврядування при цьому названі рада освітньої установи, опікунська рада, загальні збори, педагогічна рада. Порядок виборів органів самоврядування повинен визначитися статутом установи. Важлива роль у процесі організації самоврядування загальноосвітньої установи відводиться безпосередньо учням.

На початку XXI ст. учнівське самоврядування виходить на якісно новий етап свого розвитку. Ключовою проблемою сучасних загальноосвітніх закладів є формування активного громадянина, учасника, суб'єкта освітньо-виховного процесу, здатного до успішної соціалізації.

Беручи участь в діяльності органів дитячого самоврядування, школярі включаються в різносторонню позаурочну діяльність, рівноправне ділове спілкування з дорослими, залучаються до практики громадянської поведінки і соціальної діяльності. В рамках шкільного самоврядування підлітки отримують можливість впливати на зміст освіти, на процес розробки, ухвалення та реалізації локальних нормативно-правових актів школи, відстоювати свої права й інтереси в ній, задоволеність, вчать

планувати, організовувати та реалізувати практичну діяльність, формують потреби в самовираженні, самоствердженні і самореалізації.

До створення моделі демократичного гімназійного самоврядування педагогічний та учнівський колективи Житомирської гуманітарної гімназії №1 підійшли з урахуванням саме таких позицій, узагальнивши попередній досвід роботи та проаналізувавши всі недоліки й переваги.

Метою і завданням учнівського самоврядування є становлення виховної системи школи через розвиток креативності, ініціативи; формування громадянської позиції, загальнолюдських і моральних цінностей, загальногімназійного колективу; засвоєння соціальних норм поведінки через участь у громадському житті гімназії; створення атмосфери доброзичливості, взаєморозуміння, турботи один про одного, про школу, взаємоповага між учнями, вчителями, батьками, умов для самовизначення, самоствердження й самореалізації кожної особистості через наявність широкого вибору напрямків і видів діяльності.

Основою формування органів самоврядування є актив та органи самоврядування, що сприяють розвитку колективу. Актив – ініціативна група, яка усвідомлює вимоги керівника колективу і допомагає в організації діяльності колективу. Актив залучається до конкретної діяльності, виконуючи певні функції та обов'язки вихователів, вчатьс я методам і засобам виконання, що прискорює процес ефективного залучення учнів до організації та впровадження різноманітних сфер діяльності.

Органи самоврядування – демократично обрані уповноважені колективу, які допомагають педагогові здійснювати керівні функції. Класний керівник спільно з активом визначає функції органів самоврядування, їх підрозділів, створює умови для самостійної діяльності, виховні перспективи. Важливим критерієм є наявність соціально-педагогічних умов для ефективної діяльності учнівського самоврядування, формування традицій, вироблення належного стилю й тону діяльності.

Органи учнівського самоврядування у своїй діяльності керуються й статутом Житомирської гуманітарної гімназії №1, у якому визначені права, обов'язки, функції учасників учнівського самоврядування гімназії.

Учнівське самоврядування організоване та діє за певними напрямками діяльності: інформаційно-соціологічний, навчальний, профілактично-оздоровчий, профорієнтаційно-трудоий, екологічний, соціально-правовий захист, дозвіллевий.

Крім учителів гімназії, лідери тісно співпрацюють із батьківським комітетом. У гімназії щороку складається план спільних дій тристоронньої угоди між педагогічним колективом, батьківською радою та радою

учнівського самоврядування. Можливості самоврядування передбачають сформованість у свідомості учнів намірів і умінь безконфліктного життя у суспільстві, поваги до прав і свобод кожної особи.

Із метою розвитку зазначених якостей нами було запроваджено тренінгові заняття з учасниками учнівського самоврядування. Визначені цілі реалізувалися в процесі тренінгу Школи лідерів "Вперед до зірок", який було розроблено для лідерів учнівського самоврядування 10-х та 9-х класів (2 заняття на місяць), разом – 9 занять. Кожне заняття мало свою структуру: організаційна частина (вступна вправа), обговорення домашнього завдання; основна частина (міні-лекція, робота в групах, різноманітні вправи, тести або опитувальники, перегляд відеороликів, практикум, вирішення ситуацій морального вибору, вирішення конфліктних ситуацій, рольові ігри тощо; рефлексія; домашнє завдання. Реалізація соціальних проектів, аналіз результатів організації діяльності учнівського самоврядування дозволяють зробити висновок, що знання та досвід, отримані під час занять тренінгу, сприяли підвищенню рівня самореалізації учасників самоврядування.

Слід відзначити, що створення умов для самореалізації учасників учнівського самоврядування зосереджувалося безпосередньо на створенні та реалізації соціально-виховних проектів. Щорічно учні гімназії представляють свої проекти на міських, обласних конкурсах "Волонтер року", "Молодь обирає майбутнє", соціальної реклами і виборюють призові місця.

Учнівське самоврядування дозволяє учням розкрити такі соціальні якості, як критичність та конструктивність мислення, толерантність, повага до власної та чужої праці, оптимізм, гуманізм, здатність до самоаналізу і самовиховання. Воно спонукає до осмислення власної ролі у життєдіяльності колективу і є реальним фактором формування демократичних, правових засад і традицій у міжособистісному спілкуванні учнівської молоді, її підготовки до розбудови громадянського суспільства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антологія педагогічної думки Української ССР. — М., 1988. — С. 79–85 (Переклад на укр. Іванків Х.).
2. Год Б. В. Виховання в епоху європейського Відродження (середина XIV – початок XVII століття) / Б. В. Год. — Полтава : АСМІ, 2004. — 464 с.
3. Гурин В.Е, Помелов В. Б. и др. Ученическое самоуправление в школе: сегодня и завтра: Книга для учителя / Под ред. Л. Ю. Гордина. — К.: Рад. шк., 1989. — 334 с.
4. Закон України "Про загальну середню освіту" від 13 трав. 1999 р. № 651. // Інформ. зб. М-ва освіти України. — 1999. — № 15. — С. 6–31.
5. Макарова О. Учніське самоврядування як засіб підвищення ефективності виховання особистості школяра: Громадянська освіта // Директор школи. — 2000. — № 18. — С. 12–14.
6. Педагогічні технології : навчальний посібник для вузів / О. С. Падалка, А. С. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. Т. Шпак; УДПУ ім. М.П. Драгоманова, Лаб. пед. технологій Волинського держ. пед. ун-ту ім. Л. Українки. — Київ : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 1995. — 252 с.
7. Приходько М.І. Учніське самоврядування в сучасному вимірі. — Х.: Вид. група "Основа", 2008. — 176 с.
8. Педагогическое наследие / Я.А. Коменский, Д. Локк, Ж.Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци ; сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. — М. : Педагогика, 1989. — С. 341–356.
9. Шевченко А.В. Організація учнівського самоврядування: Етапи виховної роботи з дітьми з метою формування етичної цільності на основі розвитку творчого компоненту і самовиховання // Позакласний час. — 2000. — № 28–29. — С. 73–75.
10. Чешенко О. Самоврядування: яким йому бути? // Завуч. — 1999. — №29. — С. 5–12.
11. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. — К: Академія, 2000. — С. 544.